

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİ İLE DENETİM ODAĞI DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Murat ÇAKAR*

Adnan KULAKSIZOĞLU**

GİRİŞ

İnsan, çevresinde ve kendi iç dünyasında meydana gelen olayları açıklama ve bu olayları kontrolü (denetimi) altında tutma eğilimindedir. Çünkü bireyin çeşitli olaylar karşısında ki tepkilerini o olaya verdiği anlam belirlemektedir. Her davranış biçimini seçme veya amaca yönelişin gerisinde bireyin olayları açıklama ve yorumlama tarzı yatmaktadır.

Bireyin hayatında öyle anlar vardır ki önlerindeki seçeneklerden birisini seçmek ve karar vermek zorunda kalırlar. İşte o anlardan birisi de meslek seçimi yapmak ve bir mesleğe karar vermektir. (Kuzgun, 1982, s.:1)

Meslek seçimi de bir davranıştır ve bu davranışın oluşmasında, insanın geleceğini garanti altına alma, toplumda prestij sahibi olma gibi doyurulmayı bekleyen ihtiyaçlar yatmaktadır. (Kuzgun, 1982, s. 1-2).

Lise öğrencileri, birinci sınıftan son sınıfa kadar geçen süre içinde, alan, ders seçme, meslek seçme gibi meslek seçimi ile ilgili görevler ve sorumluluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak bu öğrencilerin isabetli bir meslek seçimi yapabilmeleri için mesleki gelişim kuramcılarının da (Ginzberg, Süper ve diğ.) ileri sürdükleri ve iddia ettikleri gibi bu gençlerin kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşmaları gerekmektedir.

Birey, meslek seçimini gerçekleştirirken çeşitli aşamalardan geçer ve bu aşamalarda da kendisinden çeşitli davranışlar beklenir, yani her aşamada kendisinden belli bir mesleki olgunluk sergilemesi istenir, bu mesleki olgunluk da onun meslek seçimindeki davranışlarını ve ihtiyaçlarını doyumada takip edeceği stratejiyi belirler. İşte bu nedenden mesleki olgunluk, mesleki gelişimin ve meslek seçiminin önemli bir değişkeni olarak kabul edilir (Kuzgun, 1996, s:1).

Her gencin bir meslek sahibi olma, belli bir mesleğin gerektirdiği bilgi ve beceriyi edinme, seçtiği mesleği icra edebilir hale gelme hakkı vardır. Bir gencin meslek edinme ve kendini gerçekleştirme hakkı, kendine en uygun bir meslek alanına yönelme ve kendine uygun mesleği seçme ile başlar. Burada bir meslek edinme kadar önemli olan bir nokta da, gencin bireysel özelliğine (kişiliğine) uygun bir meslek seçmesidir. Yani meslek seçmede, dolayısıyla

---

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Halk Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi

** M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Halk Eğitimi Bölüm Başkanı

mesleki olgunlukta kişilik özelliklerini de dikkate almak gerekir (öncül, 1972, s: 12-13).

Mesleki gelişim kuramcıları meslek gelişiminin kişilik gelişimine paralel olduğunu ve hiyerarşik bir yapı izlediğini belirtirler.

Super'de (1957) mesleki olgunluğun kişilikten ve kişilik özelliklerinden tamamen ayırmanın mümkün olmayacağını belirtmiştir.

Ülkemizde lise öğrenimi yapan öğrenciler genellikle 14-18 yaşlar arasındaki gençlerdir. Super'e göre 14-18 yaşlar arasındaki öğrenciler, mesleki gelişimin araştırma evresinin deneme basamağındadır. Bu basamak mesleki rehberlik bakımından özel bir önem taşımaktadır. Çünkü insanın kendini ve çevresindeki fırsatları tanıma ve değerlendirme çabaları okul öncesi dönemden itibaren başlasa da, asıl bu yoldaki çabaların yoğun olduğu dönem 14-18 yaşlar arasına rastlamaktadır. Bu dönemde gençler, ileride girmeyi düşündükleri ve girmek istedikleri yüksek öğretim programlarını belirlemek, tercih edecekleri meslekler hakkında bilgi toplamak, tercih edilen meslekler hakkında plan yapmak, yaptığı tercihde tutarlılık göstermek gibi "billurlaşma" basamağında kendilerinden beklenen davranışları (mesleki olgunluğu) göstermeleri beklenir (Usluer'den naklen. 1996, s: 2- 3).

Sürekli gelişen ve değişen toplumumuzda meslek seçimi giderek zorlaşmakta ve karmaşık bir hal almaktadır (Kuzgun, 1982, s: 2).

Nitekim içinde bulunduğu gelişim döneminde kendisinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşamamış öğrencilerin mesleki kararlarında istenmeyen faktörler daha çok rol oynamaktadır.

Bireyin meslek seçimini etkileyen faktörlerden birisi de meslek seçimi yapan veya bu aşamaya gelmiş bireylerin kişilik özellikleridir.

Bu kişilik özelliklerinden birisi de "Denetim odağı" özelliğidir. Bu özellik aynı zamanda kişiliğin alt değişkenlerinden birisi olarak kabul edilir (Kıran, 1993, s: 3).

Denetim odağı günümüz psikolojisinde oldukça ilgi çeken bir kişilik boyutudur ve yapılan araştırmalar bireylerin bu boyut üzerinde anlamlı olarak birbirinden ayrıldıklarını göstermiştir (Dönmez, 1986, s: 4).

Kendini gerçekleştirmekte olan bireyin özelliklerinden birisi de içten denetimli olmasıdır (Özyürek, 1992, s:2).

Strickland'a göre içten denetimliler, bağımsızlık, değişikliğe yol açabilecek bilgileri arama, ileriye dönük önemli kararlar almada

isteklilik, kendine güven, yaratıcı benlik imgesine sahip olma gibi özelliklere sahiptirler (Dağ'dan naklen, 1990, s: 6-8).

Denetim odağına ilişkin yapılan araştırmaların ışığı altında, bireyin kendisi ile uyum içinde olabilmesi, kendini gerçekleştirebilmesi, kendi geleceğini yönlendirmede etkili olabilmesi için kendisini, kendi kaderinin belirleyicisi olarak algılaması yani içten denetimlilik özelliği göstermesi gerekmektedir (Yeşilyaprak, 1989, s: 19).

İçten ve dıştan denetimli bireylerin özellikleri göz önüne alındığında, ergenlik döneminde bulunan lise öğrencilerinin özellikle lise 3. sınıfta bulunan öğrencilerin içten ve dıştan denetimli olmaları onların meslek konusunda karar vermelerinde kolaylık sağladığı yani içten denetimlilerin dışsal denetimlilere göre daha kolay karar verdikleri söylenmektedir (Kıran, 1993, s: 14-15).

Denetim odağı kavramının mesleki gelişim (mesleki olgunluk) ile ilgili yapılmış araştırmalarda önemli bir yeri vardır. Aynı zamanda denetim odağı kavramı mesleki gelişim sürecinde de etkili olan psikolojik bir faktördür. Bir çok araştırmada (Blustein, 1987- Friedrich, 1988- Luzzo, 1990-Wu, 1991) mesleki olgunlukla denetim odağı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, bir kişinin içten denetimli oluşu ne kadar yüksekse, o kişinin mesleki gelişimine karşı tutumlarının da o kadar yüksek olduğu saptanmıştır (Luzzo, 1993, s: 272).

Yapılan literatür çalışmalarında (Literatür çalışmasında: YÖK, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi Bilgi Terminali, İnternet Bilgi ağı, Çeşitli Üniversitelerin Kütüphaneleri kullanılmıştır.) Ülkemizde mesleki olgunluk ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tüm bu faktörler ve araştırma sonuçları göz önüne alınarak ülkemizde lise 3. sınıfta okuyan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile denetim odağı arasındaki ilişkinin incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmüş ve bu konuda araştırma yapılması kararlaştırılmıştır.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Sayılan bu iki özellik araştırmanın temel değişkenlerini oluşturmaktadır. Bu temel değişkenlerin aşağıdaki değişkenlerle birlikte ele alınarak incelenmesinde araştırmanın başka bir amacını oluşturmaktadır. Bu değişkenler şunlardır: Cinsiyet, yaş, anne-babanın eğitim durumu, ailenin ekonomik düzeyi, algılanan anne-baba tutumları, her hangi bir işte çalışıp çalışmama, çalışma şekli (ücretli-ücretsiz), anne ve babanın mesleği, mesleki rehberlik alıp almama durumu, okulda okunulan alanlar.

ÖNEM

Bu araştırmada kullanılan mesleki olgunluk envanterinin yeni bir ölçek oluşu, Türkiye için geliştirilmesi ve özellikle lise son sınıflar için düzenlenmiş olması ve bu envanterle yapılan çalışmaların çok az olması bu çalışmaya ayrı bir önem katmaktadır.

Bunun yanında içten veya dıştan denetimli olmanın insanların kendi geleceklarine yön vermelerini, kendi geleceklarını bir dereceye kadar kendilerinin belirleyebileceklerine inanıp inanmamalarını ve daha pek çok alanda nasıl davranacaklarını etkilediği yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu açıdan düşündüğümüzde bu inanç, öğrencinin problemler, çatışmalar vb. durumlar karşısında göstereceği tepki ve oluşturacağı savunma mekanizmalarının tayininde kritik bir öneme sahiptir. Bunun yanında öğrencilerin mesleki tercihleri ile ilgili olarak, seçim yapma, karar verme gibi kritik kararlarında da önemi büyüktür. O halde bu araştırma lise son sınıf öğrencilerinin denetim odağı yönünden durumlarının saptanması ve bu durumun lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile bir ilişkisinin olup olmadığı varsa bu ilişkinin yönü konusunda bir fikir verecektir. Kendileri ve gelecekları hakkında karar verme aşamasına gelen lise son sınıf öğrencilerinin, içsel veya dışsal denetimli olmaları ile mesleki olgunlukları arasında bir ilişkinin belirlenmesinin mesleğe yönlendirme ve diğer mesleki rehberlik faaliyetlerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Ergenlikte meslek seçme aşamalarının temelinde, kendini tanıma ve yeterli düzeyde mesleki bilgiye sahip olmak yatmaktadır, öğrenciler kendilerini ve meslekleri ne kadar iyi tanırlarsa kendilerine uygun bir mesleği seçmek için gerekli olan olgunluğa o kadar sağlıklı ulaşırlar. Bu çalışma bu yönden ele alındığında öğrencilere mesleki rehberlik hizmeti götüren rehberlerin, öğrencileri farklı bir yönden tanımalarına yardımcı olacak, dolayısıyla da verilen rehberlik hizmetlerinin ve hazırlanacak rehberlik programlarının başarıya ulaşma şansını arttıracaktır.

Ayrıca bu araştırma, elde edilen bulguların daha sonra yapılacak olan yeni araştırmalara temel oluşturması bakımından da önemlidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, "İlişkisel Tarama Model" ine uygun bir şekilde hazırlanmış ve lise 3. sınıfla öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile denetim odağı puanları arasında bir ilişki olup olmadığı ilişkisel olarak araştırılmıştır. Buna ek olarak da bireyi tanıma çizelgesindeki değişkenlerle mesleki olgunluk ve denetim odağı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrimini, 1996-1997 öğretim yılında İstanbul İli Anadolu yakasında bulunan dokuz ilçede, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak öğretim yapan genel resmi liselerin son sınıflarında okuyan tüm öğrenciler oluşturmuştur, örnekleme ise Anadolu **yakas**ında bulunan dokuz ilçede ki genel resmi liselerin içinden random olarak şekilde seçilen 19 lise ve bu liselerin son sınıflarında okuyan 439'u erkek, 344'ü de kız olan toplam 783 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada Kullanılan Araçlar

Araştırmanın amaçları doğrultusunda verileri toplamak için:

Mesleki Olgunluk Envanteri-Nowicki Strickland denetim Odağı Ölçeği-Bireyi

Tanıma Çizelgesi,

1- Mesleki Olgunluk ölçeği (M.O.Ö.):

Bu envanter Prof.Dr. Yıldız kuzgun ve Dr. Feride Bacanlı tarafından geliştirilmiştir. Bu envanter lise öğrencileri için geliştirilmiş 40 soru ve 8 ayrı mesleki tutum ve davranışı ölçen Likert türü bir ölçektir.

2- Nowicki Strickland Denetim Odağı Ölçeği:

Novvicki Strickland tarafından geliştirilerek 1973 yılında yayınlanmıştır. Ülkemizde ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Yeşilyaprak (1988) yılında doktora çalışması olarak yapılmıştır.

Ölçekte dışsal ya da içsel kontrole ilişkin genelleştirilmiş beklentiler, "evet" ve "hayır" şeklinde yanıtlar gerektiren 40 adet soru ile ölçülmektedir.

3- Bireyi tanıma Çizelgesi:

Araştırmanın temel değişkenleri ile ilişkili olduğu düşünülen bazı değişkenlere dair bilgilerin elde edilmesi için geliştirilen çizelgedir. Bu çizelgede aşağıdaki değişkenler hakkında veriler toplanmıştır: Cinsiyet, okulda okunulan alanlar, yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi, algılanan anne-baba tutumları, ailenin gelir seviyesi, bir işte çalışıp çalışmama, çalışılan işte çalışma şekli, annenin ve babanın mesleği ve mesleğe yönlendirme hizmeti alıp olmama durumu.

Analizler

Verilerin toplanması işlemi tamamlandıktan sonra araştırmada kullanılan ölçekler tek değerlendirilmiş, eksik veya hatalı doldurulan testler değerlendirme dışı tutulmuştur.

Daha sonra elde edilen veriler SPSS 5.0 programına yüklenmiş ve istatistiksel işlemler yapılmıştır.

öncelikle araştırmada ele alınan bazı değişkenler açısından araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkartılmış, ardından araştırmanın amaçlarına uygun olarak řu ilişkiyel çözümlenmeler gerçekleştirilmiştir.

1- Öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla "**Pearson momentler arpım Korelasyon Katsayıları**" hesaplanmıştır.

2- Mesleki olgunluk ve denetim odağı puanlarının: cinsiyete, bir işte çalışıp çalışmamaya, çalışılan işte çalışma şekline ve mesleğe yönlendirme hizmeti alıp almamaya göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için, iki grup ortalamaları arasındaki farkı test eden "**Bağımsız Grup t testi**" tekniğinden yararlanılmıştır.

3- Mesleki olgunluk ve denetim odağı puanlarının: yaş'a, okulda okunulan alan- lar'a, anne ve babanın eğitim düzeyine, algılanan anne-baba tutumlarına, ailenin gelir seviyesine, anne-babanın mesleğine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla, ikiden fazla grubun ortalamalarının karşılaştırılması söz konusu olduğunda "**Tek Yönlü Varyans Analizi (F Testi)**" tekniği uygulanmıştır.

Grup ortalamaları arasında anlamlı bir farkın çıkması durumunda bu farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla da (n'ler eşit olmadığı için) "**Tukey B Testi**" tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %56.1'i erkek, %43.9'u da kızdır. Ayrıca örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin %6.1'i 16 yaşında, %60.7'si 17 yaşında, %33.2'si de 18 yaşındadır, örneklemi oluşturan öğrencilerin %45'i bir işte çalışırken, %54.9'u herhangi bir çalışmamıştır. Yine öğrencilerin %25.5'i mesleki rehberlik hizmeti almışken, %74.5'i de mesleki rehberlik hizmeti almamıştır.

Araştırmanın birinci amacı "Lise son öğrencilerinin mesleki olgunluk puanları ile denetim odağı puanları arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır", bu iki değişken arasındaki ilişkiyi test etmek için "Pearson Moment arpım Korelasyon Katsayısı Tekniği" kullanılmıştır, örneklemi oluşturan öğrencilerin Mesleki Olgunluk Puanları ile Denetim Odağı Puanları arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
Mesleki Olgunluk ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson
Moment Çarpım Korelasyon Katsayı Sonuçları Tablosu

Değişkenler	X	SS	n	Sd	r	P
Mesleki Olgunluk Puanı	146.57	16.27	783	871	-48	P<.001
Denetim Odağı Puanı	11.56	3.84				

Tablo 1'de görüldüğü gibi mesleki olgunluk ile denetim odağı arasında ters yönde bir ilişki olduğu söylenebilir ($P<.001$). Denetim Odağı ölçeğinin değerlendirilmesine göre, ölçekten alınan puanlar yükseldikçe, denetim odağı özelliği olan dıştan denetimlilik artmaktadır. Ölçekten alınan puanlar düştükçe denetim odağı özelliği olan içten denetimlilik artmaktadır. Mesleki Olgunluk ölçeğinin değerlendirilmesine göre ölçekten alınan puanlar yükseldikçe mesleki olgunluk düzeyi artmakta, puanlar düştükçe de mesleki olgunluk düzeyi azalmaktadır. Buna göre, denetim odağı puanları yükseldikçe mesleki olgunluk puanları da düşecektir, denetim odağı puanları düştükçe de mesleki olgunluk puanları yükselecektir.

Araştırmanın diğer sonuçlarına göre, mesleki olgunluk ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<.05$). bu farklılık kız öğrencilerin lehinedir. Yine mesleki olgunluk ile mesleki rehberlik hizmeti alan ve almayan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Bu farklılık mesleki rehberlik hizmeti almış öğrencilerin lehinedir, diğer değişkenler arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. (Çalışma şekli-bir işte çalışıp çalışma). Elde edilen istatistiksel değerler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

					Karşılaştırma Sonuçları
Değişkenler		N	X	Ss	Sd t değeri p değeri
Cinsiyet	Erkek	439	144.02	16.10	781 -5.05 P<.05
	Kız	344	149.84	15.91	
Mesleki Rehberlik Hizmeti	Evet	200	155.86	15.27	781 9.95 P<.05
	Hayır	583	143.39	15.36	
Bir İşte Çalışıp Çalışma Dur.	Evet	353	145.35	15.80	781 -1.92
	Hayır	430	147.58	16.59	
Çalışılan İşte Çalışma Şekli	Ücretli	310	144.90	15.83	781 -1.26
	ücretsiz	43	148.19	15.86	

Mesleki olgunluk ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre anneleri ortaokul ve üniversite mezunu olanlar ile ilkökul mezunu olanlar arasında, üniversite ve ortaokul mezunu olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuş mesleki olgunluk ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre babaları lise ve üniversite mezunu olanlar ile ilkökul mezunu olanlar arasında, üniversite ve lise mezunu olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur, mesleki olgunluk ile okulda okunulan alanlar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre fen bilimleri alanında okuyan öğrenciler ile sosyal bilimler ve Türkçe- matematik alanında okuyan öğrenciler arasında, fen bilimleri alanında okuyan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur, mesleki olgunluk ile algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre demokratik tutum gösteren filelerden gelen öğrenciler ile aşırı koruyucu tutum ve tutarsız tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler arasında, demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Mesleki olgunluk ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre gelir düzeyi zengin ve ortanın üstü olan ailelerden gelen öğrenciler ile gelir düzeyi orta ve ortanın altı olanlar arasında, gelir düzeyi zengin ve ortanın üstü olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Diğer değişken arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (yaş, annenin mesleği, babanın mesleği).

Denetim odağı ile bir işte çalışıp çalışmama arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Bu farklılık çalışan öğrencilerin lehinedir. Yine denetim odağı ile mesleki rehberlik hizmeti alan ve almayan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Bu farklılık mesleki rehberlik hizmeti almış öğrencilerin lehinedir. Diğer değişkenler arasından anlamlı farklılık bulunamamıştır. (Çalışma şekli-cinsiyet). Elde edilen istatistiksel değerler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3
Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

				Karşılaştırma Sonuçları	
Değişkenler		N	X	Ss	Sd t değeri p değeri
Cinsiyet	Erkek	439	11.64	3.87	781 0.55
	Kız	344	11.48	3.82	
Mesleki Rehberlik Hizmeti	Evet	200	10.69	3.95	781 -3.66 P<.05
	Hayır	583	11.87	3.76	
Bir İşte Çalışıp Çalışma Dur.	Evet	353	11.86	3.75	781 1.96 P<.05
	Hayır	430	11.33	3.10	
Çalışılan İşte Çalışma Şekli	Ücretli	310	11.97	3.80	781 1.56
	ücretsiz	43	11.10	3.34	

Denetim odağı ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Turkey B Testi yapılmıştır. Buna göre anneleri lise ve üniversite mezunu olanlar ile ilkokul mezunu olanlar arasında, üniversite ve lise mezunu olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Denetim odağı ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre babaları lise ve üniversite mezunu olanlar ile ilkokul mezunu olanlar arasında, üniversite ve lise mezunu olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Denetim odağı ile okulda okunulan alanlar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre fen bilimleri alanında okuyan öğrenciler ile sosyal bilimler ve Türkçe-matematik alanında okuyan öğrenciler arasında, fen bilimleri alanında okuyan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Denetim odağı ile algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.01$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır, buna göre demokratik tutum gösteren aileden gelen öğrencileriyle aşırı koruyucu tutum ve tutarsız tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler arasında, demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Denetim odağı ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B testi yapılmıştır. Buna göre gelir düzeyi zengin ve ortanın üstü olan ailelerden gelen öğrenciler ile gelir düzeyi ortanın altı ve dar gelir olanlar arasında, gelir düzeyi zengin ve ortanın üstü olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yine

gelir düzeyi orta olan ailelerden gelen öğrenciler ile gelir düzeyi ortanın altı ve dar gelir olanlar arasında, gelir düzeyi orta olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Denetim odağı ile annenin mesleği arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey B Testi yapılmıştır. Buna göre annesinin mesleği işçi olan öğrenciler ile annesinin mesleği memur, serbest meslek, ev kadını olanlar arasında, annesinin mesleği memur, serbest meslek, ev kadını olanların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Diğer değişken arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (yaş, babanın mesleği).

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

1- Öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile denetim odağı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.48, P < .01$).

Mesleki olgunluk puanları yüksek olan öğrenciler; mesleki olgunluk puanları düşük olan öğrencilere göre daha içten denetimlidirler veya içten denetimli öğrencilerin mesleki olgunluk puanları, dıştan denetimli öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarından daha yüksektir.

Yurt dışında yapılan araştırmalarda bu araştırmanın sonucuna paralel sonuçlar bulunmuştur.

McIntie ve arkadaşlarının (1978) yaptıkları bir araştırmada, mesleki olgunlukla denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlar ve içten denetimli öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının, dıştan denetimli öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır.

Yine Stebbing ve arkadaşlarının (1983) yaptıkları bir araştırmada, mesleki olgunluğun en geçerli yordayıcısının denetim odağı olduğu bulunmuştur.

Luzzo (1993), Goble-Thompson ve Glanstein (1976) yaptıkları araştırmalarda mesleki olgunluk ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Meslek seçme aşamasında olan öğrenciden beklenen mesleki olgunluk, bir meslekte karar kılma ve bu doğrultuda uygulamaya geçmesidir. Bu durumdaki öğrenci karar verirken bir takım faktörlerin etkisi altında kalacaktır.

Örneğin, meslek seçme aşamasına gelen öğrencilerin anne ve babaları kendilerinin giremedikleri mesleklere çocuklarını yönlendirmek istemektedirler ve bu konuda çocuğa baskı da yapmaktadırlar (Kulaksızoğlu, 1992:4).

Yine öğrencinin yakın akrabaları ve arkadaşları da öğrencinin seçeceği mesleğe karar vermesini etkilemektedirler veya öğrencinin kişilik özelliklerinden kaynaklanan nedenlerde meslek seçimini etkileyebilir.

Süper de (1957) mesleki olgunluk ile kişilik arasında bir ilişkinin olduğunu söylemiştir.

Denetim odağı kişinin davranışlarını, tepkilerini, duygularını yönlendirmede etkilidir. Bu nedenle içten ve dıştan denetimli olmak da bir kişilik özelliğidir.

İçten ve dıştan denetimli olan kişiler birbirlerinden bir takım kişilik özellikleri ile ayrılırlar. İçten denetimli kişiler, daha bağımsız hareket ederler, çevreden, aileden gelen baskılara karşı daha fazla baş etme gücüne sahiptirler. Engellemeler karşısında daha yapıcı tepkiler ortaya koyarlar, kendi kendilerine karar verme gücüne sahiptirler.

Dıştan denetimli kişiler ise, dış güçlerin esiri olurlar, kaygılıdırlar, kuşkucudurlar, kolay etki altında kalırlar.

İçten denetimlilik özelliği gösteren öğrencilerin meslek seçmek gibi karar verme aşamalarında daha kolay, daha etkili ve daha isabetli kararlar verebildikleri söylenebilir.

Dıştan denetimlilik özelliği gösteren öğrencilerin ise karar verme aşamalarında zorlandıkları, çevrelerinden gelen uyaranları dikkate aldıkları, kararsız bir tutum sergiledikleri, kaygılarının yüksek olduğu iddia edilmektedir (Yeşilyaprak, 1988 ve Dönmez, 1985). Bütün bunlar mesleki olgunluk ile denetim odağı arasında bir ilişkinin çıkmasına neden teşkil etmiş olabilir.

2- öğrencilerin cinsiyetleri ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P < .05$). Araştırma sonucuna göre, mesleki olgunluk puanları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık kız öğrencilerin lehinedir. Cinsiyet farklılığının temelinde cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Kızlar buluş dönemine erkeklere göre daha erken girerler ve erkeklere göre daha çabuk olgunlaşırlar. Buna paralel olarak da kızlar, aile içinde bir takım işlerin yapılmasında sorumluluk almaktadırlar. Örneğin: sofranın hazırlanmasında, bulaşıkların, çamaşırların yıkanmasında, kardeşleriyle ilgilenme gibi sorumluluklar alırlar.

Bu açıdan bakıldığında kızlara yüklenen tüm bu sorumluluklar onlar için bir hayat tecrübesi olmakta, hayatta karşılaşılabilecek olaylara karşı daha kolay ve isabetli tepkilerde bulunmalarını sağlamakta, davranışlarının ve duygularının erkeklere göre daha tutarlı ve olgun olmasına neden otamaktadır. Dolayısıyla meslek seçiminde gösterecekleri olgunluk da erkeklere göre daha yüksek olabilir.

Akbalık'ın (1991) Akay'ın (1982) ve Uzer'in (1987) ayrı ayrı yaptıkları çalışmalarda mesleki olgunluğun cinsiyete göre farklılaştığını ve bu farklılığın da kızların lehine olduğunu bulmuşlardır. Yurt dışında Crites'in (1969), Lunneborg'un (1978) ve Pound'un (1978) ayrı ayrı yaptıkları çalışmalarda da mesleki olgunluğun cinsiyete göre farklılaştığını ve bu farklılığın da kızların lehine olduğunu bulmuşlardır.

3- Öğrencilerin bir işte çalışıp çalışmamları ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Süper ve Nevili (1988) yaptırılan bir araştırmalarında mesleki olgunluk ile bir işte çalışma arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Crites de (1971) mesleki olgunluğun gelişiminin kronolojik yaşla değil yaşam tecrübesi ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Bir ilişkinin çıkmamasının, örneklemelerinin kendisinden kaynaklanabileceği gibi, eğitim öğretim dönemi içinde öğrencilerin bir işte çalışmayı tercih etmelerinin daha çok ekonomik destek sağlamaya yönelik olması ve çalışmak zorunda kalmalarından da kaynaklanabilir.

4- Öğrencilerin mesleki rehberlik hizmeti alıp alması ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.05$).

Araştırma sonucuna göre, mesleki olgunluk puanları mesleki rehberlik hizmeti alıp almamaya göre farklılık göstermekte bu farklılık da mesleki rehberlik hizmeti almış öğrencilerin lehinedir. Mesleki rehberliğin ana hedefi, öğrencilerin kişiliklerine, yeteneklerine, ilgilerine ve fiziksel özelliklerine uygun meslekler seçmelerinde yardımcı olmaktır. Bu amaçla yapılan grup çalışmalarının ve uygulanan testlerin dolaylı amaçlarından birisi de mesleki olgunluk düzeyinin yükseltilmesidir.

Gerek yurt içinde (Kuzgun, Bacanlı, Usluer 1996) gerekse yurt dışında (Laskin ve Palma 1982) mesleki olgunluğun yükseltilmesi için yapılan araştırmalar, mesleki olgunluğu olumlu yönde geliştirdiğini göstermiştir.

5- Öğrencilerin annelerinin ve babalarının eğitim düzeyleri ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.01$).

Bu farklılık gerek annenin gerek babanın eğitim düzeyi yükseldikçe buna paralel olarak da mesleki olgunluk puanları da artmaktadır.

6- Öğrencilerin okulda okudukları alan ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.01$). Yapılan Tukey Kramer Testi sonucunda bu farklılığın, Fen bilimleri alanında okuyan öğrenciler ile, sosyal bilimler ve Türkçe-matematik alanlarında okuyan öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre, fen bilimleri alanında okuyan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları, sosyal bilimler ve Türkçe-matematik alanında okuyan öğrencilere göre daha yüksektir.

7- Öğrencilerin algıladıktan anne-baba tutumları ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.01$).

Yapılan Tukey Kramer testi sonucunda bu farklılığın, demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrencilerle, baskıcı ve otoriter tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmamızın sonucuna göre, demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler, tutarsız, baskıcı ve otoriter tutum gösteren ailelerden gelen öğrencilere göre daha yüksek mesleki olgunluk göstermektedirler. Bunun yanında ailenin çocuklarına karşı gösterdikleri tutumların, baskıcı ve otoriter tutumdan demokratik tutuma doğru

bir gelişim göstermesine paralel olarak öğrencilerinde mesleki olgunluk puanları yükselmektedir. Anne babanın meslek seçme aşamasına gelmiş çocuğunun meslekler hakkındaki görüşlerini, seçtiği meslek destekleyip desteklemesi anne babanın tutumları ile ilişkilidir. Nitekim Kulaksızoğlu'da (1992:4) anne baba davranıştan veya tutumları ile çocukların geleceğe yönelik düşünceleri arasında yakın bir ilişkinin olduğunu söylemektedir. Demokratik tutum, tüm bu olumlu tutum ve davranışların gelişmesinde en etkili tutum şeklidir.

8- Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.01$). Yapılan Tukey Kramer Testi sonucunda bu farklılığın, gelir düzeyi ortanın üstünde olan ailelerden gelen öğrenciler ile gelir düzeyi orta ve ortanın altında olan ailelerden gelen öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur.

Araştırma sonucuna göre, ailenin gelir seviyesi arttıkça buna paralel olarak öğrencilerin mesleki olgunluk puanları da artmaktadır. Burada, öğrencinin eğitim imkanlarının artması, ailenin yaşam koşullarının yükselmesi, ekonomik imkansızlıkların kaygı yaratacak düzeyde olmaması, ekonomik seviyenin yükselmesine paralel olarak aile içindeki ilişkilerin daha ılımlı ve demokratik bir atmosfere doğru bir değişim göstermesi öğrencinin üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır. Bahar'ın (1993) ve Akbalık'ın (1991) ayrı ayrı yaptıkları araştırmalarında mesleki olgunluk düzeyi ile sosyo ekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlar ve bu farklılığın, sosyo ekonomik seviyesi düşük ailelerden gelen öğrenciler ile sosyo ekonomik seviyesi yüksek olan ailelerden gelen öğrenciler arasında olduğu ve bu farklılığın da sosyo ekonomik seviyesi yüksek olan öğrencilerin lehine olduğu bulunmuştur. Maynard ve Hansen'in (1970) ve Vnend'in (1969) ayrı ayrı yaptıkları araştırmalarında mesleki olgunluk düzeyi ile sosyo ekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlar ve bu farklılığın, sosyo ekonomik seviyesi düşük olan ailelerden gelen öğrenciler ile sosyo ekonomik seviyesi yüksek olan ailelerden gelen öğrenciler arasında olduğu ve bu farklılığın da sosyo ekonomik seviyesi yüksek olan öğrencilerin lehine olduğu anlaşılmıştır.

9- öğrencilerin annelerinin ve babalarının meslekleri ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

10- Öğrencilerin mesleki rehberlik hizmeti alıp almamaları ile denetim odağı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.01$). Araştırma sonucuna göre mesleki rehberlik hizmeti almamış öğrenciler, mesleki rehberlik hizmeti almış öğrencilere göre daha dıştan denetimli oldukları söylenebilir. Öğrenci, mesleki rehberlik hizmeti alırken kendini tanıır, yeteneklerinin, ilgilerinin farkına varır, bunun yanında mesleki rehberliğin bir boyutunu oluşturan psikolojik danışma sürecinde, gerek meslek seçiminde gerekse meslek seçimi süreci ile ilgili bir takım, davranışlarda ailesinin, çevresinin, arkadaşlarının kendisi üzerindeki etkisinin boyutlarını görür ve bunun sonucunda da bağımsız düşünmeye, kendi kendine karar vermeye doğru bir gelişim gösterir, böyle bir gelişim de öğrencinin içten denetimli olmasına neden

olabilir. Bunun yanında, bir danışmana kendi kendine mesleki rehberlik hizmeti almak için gitmek, böyle bir yardım için talepte bulunmak da içten denetimliliğin bir özelliği sayılabilir.

11- Öğrencilerin aldıkları ana-baba tutumları ile denetim odağı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.01$). Yapılan Tukey Kramer Testi sonucunda bu farklılığın demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler ile tutarsız, aşırı koruyucu baskıcı ve otoriter tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur. Araştırmamızın sonucuna göre demokratik tutum gösteren ailelerden gelen öğrenciler diğer gruplardan gelen öğrencilere göre daha içten denetimlidirler. Ailelerin çocuklarını yetiştirmede izledikleri tutumların demokratik tutuma doğru bir gelişim göstermesine paralel olarak çocukların da dıştan denetimden içten denetime doğru bir değişim gösterdiği söylenebilir. Çocuğun eğitiminde çağdaş anlayışlar, çocuğun aile içinde kendisine değer verilen, eşit söz hakkı tanınan birey olarak yetiştirilmesini savunmaktadır. Çocuk eğitiminde demokratik tutum olarak adlandırılan yetiştirilme tarzında, çocuk sevgi ile ele alınır ve kendisine içindi bulunduğu yaşın özelliklerine göre davranılır. Aşırı himayeci, kol kanat geren bir davranış gösterilmez. Yasaklamaların ağır bastığı ve fiziki güce dayalı cezalar verildiği bir tutum izlemez. Böyle bir aileden yetişen çocuklar daha erken yaşta kendine güven kazanan, sebep sonuç ilişkisini kurarak düşünebilen, kendi hakkında daha sağlıklı karar verebilen bireyler olabilirler (Kulaksızoğlu. 1992: 4). Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere demokratik aile ortamında yetişen çocuğun gösterdiği davranış özellikleri ile içten denetimliliğin göstermiş olduğu özellikler örtüşmektedir. Gerek bu nedenler, gerekse yurt içinde (Yeşilyaprak 1988) ve yurt dışında (Lefcourt. 1976) yapılan çalışmalar araştırmamızdan elde edilen sonucu destekler niteliktedir.

12- Öğrencilerin ailelerinin gelir seviyeleri ile denetim odağı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<.05$). Yapılan Tukey Kramer testi sonucunda bu farklılığın gelir seviyesi ortanın üstünde ve orta olan öğrencilerle gelir seviyesi ortanın altında olan öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre, gelir seviyesi yüksek ailelerden gelen öğrenciler, gelir seviyesi orta veya ortanın altında olan ailelerden gelen öğrencilere göre da içten denetimli oldukları söylenebilir. Ailelerin sosyo ekonomik düzeyleri yükseldikçe çocuklar da içten denetimliliğe doğru bir gelişim göstermektedir, sosyo ekonomik düzeyin yüksek olduğu bir aile ortamında büyüyen çocuğun, arkadaşları arasında kendine güveni artmakta, bir takım hayallerini düşlerini gerçekleştirebilmekte, teknolojik gelişmeleri, moda ve magazin dünyasındaki gelişmeleri daha yakından takip etme imkanına sahip olmaktadır, dolayısıyla da entelektüel seviyesi diğer arkadaşlarına göre daha yüksektir. Bunun yanında sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu aile ortamlarında büyüyen çocuklar ise, ekonomik sıkıntılar nedeniyle aile tarafından her hareketi kontrol edilir, her istediği yapılmaz, bunun yanında çevresindeki arkadaşlarının imkânlarını

gördükçe onların yaşam şartlarına baktıkça kendi kendine ezilip, arkadaşları içinde geri plana atılmakta ya daha saldırgan bir tavır takınarak çeşitli olumsuz davranışlarda bulunabilir. Tüm bu olumsuz şartlar ve özellikler dıştan denetimli bir kişinin özellikleri ile örtüşmektedir.

Aksoy'un (1992) ve Rotter'in (1963) yaptıkları araştırmalarında sosyo ekonomik düzey ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlardır. Bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öneriler

1- Mesleki Olgunluk ile Denetim Odağı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar Türkiye'de henüz yaygınlık kazanmamıştır. Bu araştırma konusunda yapılan ilk çalışmadır. Bu araştırmanın sonucunda mesleki olgunluk ile denetim odağı arasında bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Fakat bu farklılığın hangi değişkenlerden kaynaklandığı bu çalışmanın sınırlılıklarını aştığı için araştırılmamıştır. Bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalarda bu yönde araştırmaların yapılması önerilebilir.

2- Kırsal bölgelerde okuyan kız ve erkek öğrenciler ile şehir merkezlerinde okuyan kız ve erkek öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ve bu farklılığın nedenlerinin üzerinde çalışmaların yapılması önerilebilir. Bunun ileriki aşamalarında Türk öğrencilerinin mesleki olgunluk profillerinin bölgelere ve yörelere göre çıkarılması önerilebilir. Bunun yanında yapılacak olan araştırmaya paralel olarak da anne baba tutumları ile bölgenin veya yörenin gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişkiye bakılabilir.

3- Mesleki olgunluk üzerine yapılacak olan çalışmaların kültürler arası çalışmalar şeklinde düzenlenip çeşitli toplumlardaki ve kültürlerdeki öğrencilerin mesleki olgunlukları ile Türk öğrencilerinin mesleki olgunlukları karşılaştırılabilir.

4- Yurt dışında çalışan ailelerin çocuklarının mesleki olgunlukları ile Türkiye'de okuyan çocukların mesleki olgunlukları karşılaştırılıp aradaki farklılığın nedenleri üzerinde çalışmalar yapılabilir.

5- Mesleğe yönlendirme veya mesleki rehberlik hizmetlerinin örgün eğitim içinde daha alt kademelere kaydırılması lise çağına gelmiş ve bir meslek seçmek zorunda kalan öğrencilerin mesleki olgunluklarının yükseltilmesinde olumlu sonuçlar doğuracaktır.

6- Farklı gelir gruplarında bulunan ve bu gelir grupları içinde çalışan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik araştırmaların yapılması önerilebilir.

7- Kırsal bölgelerde okuyan kız ve erkek öğrenciler ile şehir merkezlerinde okuyan kız ve erkek öğrencilerin denetim odağı açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ve bu farklılığın nedenleri üzerinde çalışmaların yapılması önerilebilir.

8- Türk kültürüne ve Türk insanının inanç sistemine uygun bir denetim odağı ölçeğinin geliştirilmesi ve bu yöndeki çalışmaların desteklenmesi önerilebilir.

9- Lise öğrencilerin içten veya dıştan denetimlilik özellikleri dikkate alınarak çeşitli mesleki rehberlik programları geliştirilmesi için çalışmaların yapılması önerilebilir.

10- Örgün eğitimin alt kademelerinde mesleki rehberlik hizmetlerinin içeriği daha çok öğrencinin kişilik gelişimine ve kendini tanımasına yardımcı olacak şekilde düzenlenmeli, bunun yanında anne ve babanın da meslekler ve meslek seçimi konularında bilinçlendirilmesini de içine alacak faaliyetlerin bu alt kademelere kaydırılması gerekmektedir. Tüm bunlar sağlıklı bir meslek seçiminin temelini teşkil eden önemli öğelerdir.

11- Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin okullarda yaygınlaştırılması gerekmektedir. Çünkü araştırmanın uygulama aşamasında gidilen okulların %80'nin de ya rehberlik servisi yoktur ya da olsa bile bir takım olumsuz şartlardan dolayı yeterli ve etkili biçimde çalışmamaktadır.

12- Gittikçe küreselleşen ve küçülen dünyamızda insanlar, değişimlere ayak uydurabilmek ve gelişen teknolojinin ortaya çıkardığı olumsuz şartlarla baş edebilmek için, nasıl aile hekimliği gibi önleyici kurumlar teşvik ediliyorsa, aynı işlevi gören rehberlik ve psikolojik danışmanlık mesleği de teşvik edilmeli, yaygınlaştırılmalı ve bu konuda eğitim veren kurumların daha iyi şartlarda eğitim vermeleri sağlanmalıdır. Çünkü örgün eğitimde okuyan gençlerin karşılaştıktan problemlerin çözümünde, bunların büyümeden engellenmesinde, meslek seçimi gibi ülke için önemli olan konularda öğrencilere yerinde ve zamanında yardımlar yapabilmesi için rehberlik ve psikolojik danışmanlara ihtiyaç gün gittikçe artmaktadır.

13- Yapılan araştırmalar ve bu araştırmanın sonuçları göstermiştir ki, anne ve babaların eğitim düzeylerinin yükselmesi yine anne ve babanın çocuk yetiştirmede takındıkları tutumların demokratik tutuma doğru gelişim göstermesi hem mesleki olgunluğun hem de denetim odağının gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

Çocuğun geleceği ile ilgili tüm temeller aile içinde atılmakta ve aile içinde şekillenmektedir. Çocuğun nasıl yetiştirileceği, çocuk ile nasıl diyalog kurulacağı, dış tehlikelerden nasıl korunacağı gibi konularda anne ve babaların eğitilmesi ve bu tür konularda eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızın sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi için önemlidir.

Yetişkin eğitimin içine giren bu tür faaliyetlerin yapıldığı Halk Eğitim Merkezlerinin önemi bu açıdan bakıldığında bir kat daha artmaktadır. Türkiye'de sayıları 1000 civarında olan ve çoğu da yeterli uzman eleman olmaması nedeniyle etkili faaliyetlerde bulunamayan bu kurumlarda çalışacak elemanların yetiştirilmesi için Üniversitelerin bünyelerinde bulunan bölümlerin imkanlarının artırılması ve buna paralel olarak yeni bölümlerin üniversite bünyelerinde açılması gerekmektedir.

KANYAKLAR

- AKBALIK Gül. *Ortaokul 3. Sınıf öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- AKSOY, C. Ayşe. *Lise Son sınıf öğrencilerinin Öz Saygı ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi* Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1992.
- BAHAR, Derya. *Transliteration Equivalence and Reliability of the Turkish Form Of the Problem solving Subtest Of The Career Maturity Inventory; A Study On 8th Grade Turkish Students* İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- CRITES, J.O. *Vocational Psychology, The Study Of Vocational behavior And Development*, New York, Mc. Grow-Hill B. Comp 1969.
- CRITES, J.O. *The Maturity Of Vocational Attitudes In Adolescence* New York, Mc, Graw-Hill, CO.1971.
- DAĞ, İhsan. *"Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Belirti Gösterme İlişkileri"* Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1990.
- DÖNMEZ, Ali. Denetim Odağı, Temel Araştırma Alanları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt: 19, Sayı: 1-2, 1986.
- DÖNMEZ, Ali. Denetim Odağı, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1-2 1985.
- DÖNMEZ, Ali. "Denetim Odağı: Kendine Saygı ve Üç Değişken: Çevre Büyüklüğü, Yaş, Aile Ortamı" *Eğitim ve Bilim Dergisi* Sayı: 55, 1985.
- GABLE, R.K.D.L. THOMPSON, P.J. GLANSTEIN. "Perceptions Of Personal Control and Conformity Of Vocational Choice As Correlates Of Vocational Development" *Journal Of Vocational Behavior*, Vol%:8, P: 259-267, 1976.
- KUZGUN, Yıldız, "Mesleki Rehberlik Gereksinmesi, Uygulamalar ve Sonuçlar" Ankara, Türk Eğitim Demeği X. Eğitim Toplantısı, 1986.
- KUZGUN, Yıldız. "Meslek Seçiminde Kararsızlık" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1-2, 1985.
- KUZGUN, Yıldız. Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 118, 1982.

- KUZGUN, Yıldız ve Feride BACANLI. Mesleki Olgunluk ölçeği El Kitabı Ankara. M.E.B.'lîğı Yayınları, 1996.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan. "Meslek Seçiminde Anne-Babaya öğütler" Kavram Haber Bülteni, özel Sayı, 1992.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan ve Nur KULAKSIZOĞLU "Meslekler Rehberi" İstanbul, Kavram Yayınlan, 1997.
- KIRAN, Binnaz. Cinsiyetlerine ve Denetim Odakları Farklı Lise Öğrencilerinin Uyum Alanları ve Yöntemlerinin İncelenmesi Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- LEFCOURT, H, M, Locus of Control Current Trends In Theory And Research, New York, Hillsdale New Jersey Lawrence Erlbaum, Associates Inc. Publishers., 1976.
- LUZZO, Darrell, Anthony. Assessing The Value of Social-Cognitive Constructs In Career Development Paper Presented At The American Psychological Association 102 nd Los Angeles CA August, 1994.
- LUZZO, Darrell, Anthony. "Predicting The Career Maturity Of Undergraduates A Comparison Of Personal Educational and Psychological Factors" Journal Of College Student Development, Vol: 34, N:4, P:271-275, Saint Ambrose University, 1993.
- LUNNEBORG, W. "Sex and Career Decision Making Styles" Journal of Counselling Psychology, Vol: 25, N:4, 1978.
- SÜPER, Doland, E. The Psychology of Careers: An Introduction to Vocational Development New York, Harper and Row Publishers, 1957.
- MCINTIRE, W.G, R.J. DROMMOND, G.W.RYON. The Relationship Of Locus Of Control To Career Maturity and Work Attitudes Career Education Quarterly, Vol:3, N:2, P:54-60, 1978.
- ÖNCÜL; Remzi. Meslek Seçimi Ankara, 2. baskı, M.E.B.'lîğı Planlama Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Yayınlan, 1972.
- ÜZER, S. Ayşe. Lise Öğrencilerinin Yüksek Öğretim Programlarını Tercihleri İle Kendi Yetenek ilgi Ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993.
- ÖZYÜREK, Dilek. Denetim Odağını Etkilemeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma Adana, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, 1992.
- ÖZEN, S. Dilek. Üniversite öğrencilerinde Kontrol Odağı, Cinsiyet ve Sınıf Değişkenlerinin, Bedensel imgesinden Hoşnut Olma, Üzerine Etkisi 3P Dergisi Cilt: 3, Sayı: 3, 1995.

- POUND.R.E. Using Self-Concept Subcales in Predicting Career Maturity for Race and Sex sub-Groups **Vocational Guidance Quarterly, Vol:27, s: 61-70, 1978.**
- STEBBING M, Carolyn. Human Potential: A study Of Locus Of Control Sex Role Orientation, and Career Maturity Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association⁶⁹ IL, April, Chicago, 1985.
- USLUER, Erdal. Meslek İnceleme Yaşantısının Mesleki Olgunluğa Etkisi Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- VRIEND, J. "Vocational Maturity of Inner-City High School Seniors" **Journal Of Counseling Psychology** Vol: 16, N:5, P:377-384, 1969.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur Denetim Odağı ölçekleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, Cilt: 1 sayı: 3, 1992.
- YEŞİLYAPRAK, binnur. Lise öğrencilerinin İçsel Yada Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 1988.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur. "Denetim Odağının Belirleyicileri ve Değişimine İlişkin Araştırmalar: Bir Eleştirel Yaklaşım". **Psikoloji Dergisi**, Cilt: 7, sayı: 25, 1989